

HÄNDELSE OCH FÖRHÅLLANDEN I OSTTURKESTAN
belysta med hjälp av efterlämnat material
från missionärerna Helena och Rikard Nyström.

Uppsats av
Anders Fritzon klass 4
Teologiska Seminariet
Lidingö 1968-1969

FÖRORD

Då jag tillhör en yngre generation har min kunskap om Svenska Missionsförbundets arbete i Ostturkestan varit mycket liten. Att jag ändå valt att behandla ämnet i denna uppsats har sin omedelbara förklaring i mitt släktskap med huvudpersonerna i uppsatsen: missionär Rikard Nyström och hans maka Helena. Uppsatsen har möjliggjorts tack vare välvilligt utlånande av material tillhörigt makarna Nyströms barn, Dr. Lars Nyström i Borås och fröken Astrid Nyström i Tösse, Dalsland. Samtalen med missionär John Andersson med maka i Lidingö har varit till stor hjälp, inte minst för kontroll av vissa uppgifter. Beroende på grundmaterialets art har kompletterande källor använts ganska flitigt.

Någon gång har uppgift stått mot uppgift. Då detta förekommit anges det i notapparaten. Ett problem har varit stavningen, speciellt av Ortsnamnen. Här har som regel använts den stavning som förekommer i de brev som finns i grundmaterialet, ehuru även där stavningen ibland skiftar. Stavningssättet ändrades tydligen med åren. Dessutom stavar olika missionärer på olika sätt. Missionär G. Palmaer påpekar: "Någon absolut följdriktighet har icke genomförts då det gäller stavningen av sch- och tje-ljuden, icke heller av det gutturala k-ljudet."¹ Sålunda finner man varianterna: Kaschgar, Kashgar och akhon, achon (=herre).

Den intresserade läsaren kanske saknar uppgifter om vissa frågor som denne anser bör ingå i en uppsats av detta slag. Jag är medveten om möjliga brister i framställningen men vill också betona att grundmaterialet i sig självt inte ger upplysningar på alla områden.

Det har varit mycket intressant att fördjupa sig i ett arbete som efter ett hastigt övervägande kan sägas ha misslyckats, men som djupast sett var ett bidrag till Guds Rikes utbredande. Mycken andlig och lekamlig välsignelse tilldelades dem som kom i kontakt med missionsarbetet.

Lidingö

i januari 1969

Anders Fritzson

1. Palmaer G., En Ny Port Öppnas, sid. 301

FÖRKLARINGAR TILL NOTAPPARATEN

I princip är alla icke allmänt kända fakta i uppsatsen, som inte äger hänvisning till någon källa, hämtade ur de intalade banden.

Då nottexten hänvisar till brev utan angiven författare, är brevet skrivet av Rikard Nyström eller någon i uppsatsen angiven person.

Då nottexten dessutom äger en inom parentes namngiven tidning, menas att brevet i fråga publicerats i denna och att tidningsartikeln i fråga använts som källa.

Då nottexten anger författare plus förkortningen a.a. (=anfört arbete), syftar denna tillbaka på närmast föregående hänvisning till samme författare.

Då notsiffran i uppsatstexten står inom parentes, menas att den syftar på hela det ovanstående stycket eller en följd av meningar i stycket i fråga.

INNEHÅLL

	sida
Förord	1
Förklaringar till notapparaten	2
Inledning	4
Helena och Rikard Nyström - biografisk översikt	6
Missionären, klimatet och sjukdomarna	10
Förhållandet mellan mission, befolkning och myndigheter	13
Några glimtar från missionsstationen i Jarkend	20
En resa från Ostturkestan till Sverige	24
Avslutning	28
Litteraturförteckning	29
Plan över Jarkendstationen	bilaga 1
Kartillustration	bilaga 2

HÄNDELSE OCH FÖRHÅLLANDEN I OSTTURKESTAN
belysta med hjälp av efterlämnat material
från missionärerna Helena och Rikard Nyström.

INLEDNING

Svenska Missionsförbundets mission i Ostturkestan är slut, men än lever minnet av de drygt fyrtio åren som missionen fick verka där kvar i många hjärtan. Fortfarande kan flera av ostturkestanmissionärerna med levande ord berätta om vad som mötte dem i landet som nästan kan kallas för världens tak, 1.300 meter ö.h.¹

Missionsarbetet i Ostturkestan började 1894 då missionärerna L.E. Högberg, Sigrid Högberg, Anna Nyström och den kristne persiske läkaren Mirsa Josef Mässrur reste ditut. Den första stationen förlades till Kaschgar. Under årens lopp uppfördes ytterligare tre: i Hancheng, kinesstaden utanför Kaschgar, i Jengi-Hessar och i Jarkend. Det är den sistnämnda platsen som kommer att ha störst betydelse i denna uppsats.

Två av de missionärer som nu fullbordat sin jordevandring och som fick ge en stor del av sitt liv åt missionens verk i Ostturkestan var Helena och Rikard Nyström. Som grund för denna framställning ligger material som de lämnat efter sig. Främst gäller det en bandinspelning gjord 1955 och 1956 där Helena Nyström berättar om sitt liv fram till 1938, men också en urklippsbok och en brevkopiebok som tillhört Rikard Nyström.

Makarna Nyström var inte pionjärer i ordets egentliga bemärkelse. Deras

1. Brev från Jarkend den 23 okt. 1912 (Södermanl. Nyh.)

namn är inte förknippat med någon märklig gärning som ställer dem i rampljuset på ett särskilt sätt. De var Guds utsända arbetare i ett på många sätt hårdarbetat land. De arbetade troget i modvetande om det stora uppdrag de fått. De var "nitälskande och helgjutna personligheter".¹ Den framställning som följer är inte avsedd att bara ge en beskrivning av missionärsparet Nyström. Den är också avsedd att ge en bild av vad som mötte missionärerna och vilka förhållanden de levde under.

Sålunda belyser uppsatsen, sedan en mer biografisk del inlett framställningen, olika förhållanden, företeelser och problem som mötte ostturkestanmissionärerna.

1. Omdöme av missionär John Andersson

HELENA OCH RIKARD NYSTRÖM - BIOGRAFISK ÖVERSIKT

Helena och Rikard Nyström härstammade båda från de sörmländska bygderna. Rikard Nyström var son till skräddare Erik Nyström och föddes den 2 febr. 1882 som den yngste i en syskonskara på fem. Han föddes ungefär ett halvår efter sin faders tragiska bortgång, då denne drunknade i Storsjön utanför Gnosta. Efter en uppväxttid under knappa omständigheter lämnade han barndomshemmet, och 1905 antog han kallelsen att bli predikant i Spolviks missionskrets.¹ I ett brev, skrivet till sin moders minne, berättar han om sin barndom och skriver: "Då jag ett par år senare kom hem och sade, att jag trodde, att Gud ville jag skulle bli missionär och frågade, om hon (modern) med glädje såg, att jag gick till yttre missionens fält sade hon: 'Ja, det gör jag visst, och nu förstår jag, varför även du skulle komma till världen efteråt.' "²

1906-1909 genomgick Rikard Nyström Missionsskolan på Lidingö. Därefter studerade han medicin vid Livingstone Colloge i London. Den 11 sept. 1910 avskildes han av missionssekreteraren Sjöholm i samband med Svenska Missionsförbundets kvartalsmöte i Västerås.³ Den 27, samma månad, lämnade han Stockholm tillsammans med missionärerna Adolf Bohlin, Gottfrid Palmberg och Mia Mobäck.⁴ Resan gick den sedvanliga vägen genom Ryssland till Ostturkistan.

Helena Nyström, född Lundahl, såg dagens ljus den 1 jan. 1884 som den andra i en syskonskara på tre. Hennes fader, Adolf Fredrik Lundahl, var statare. Efter en barndom under små förhållanden, intominst beroende på att hon miste sin fader då hon var sex år, och efter olika kortare arbeten kom hon till Stockholm i mars 1904 för tjänst på Serafimerlasarettet. Där stannade hon till hösten 1908. På hösten 1907 träffades Rikard Nyström och Helena Lundahl för första gången genom att Rikard Nyströms syster Ida, som redan tidigare var bekant med Helena Lundahl, tog med sin bror till lasarettet

1. Referat i Södermanl. Nyh. (trol.) den 5 aug. 1905
2. Brev från Jarkend den 9 jan. 1922
3. Referat i Sv. Morgonbl. den 13 sept. 1910
4. Palmberg G., Hvetlandaposten den 27 (el. 28) nov. 1910

2) Helena Nyström 1905

för att besöka henne.

1908-1909 genomgick hon Elsa Borgs bibelkvinnokurs och under den tiden fördjupades hennes tankar både på Rikard Nyström och missionen. Efter ett års tjänst på lungsjukhuset i Göteborg (det år Rikard Nyström vistades i England) började hon på Missionsskolan i aug. 1910. Den 5 samma månad kunde man i tidningarna finna deras förlovningsannons.

Efter året på Missionsskolan avskildes Helena Lundahl och reste den 26 sept. 1911 ut till Ostturkestan. Roskamrator var missionärerna Sigrid och Erik Högberg och Gustaf Arell. Den 23 okt. nådde man Kaschgar. Helena Lundahl hade med sig lysningsbeviset, och den 29 okt. vigdes de två samman av missionär Högberg i missionärernas vänskrets.

Som ett kuriosum kan nämnas att denna vigsel var juridiskt ogiltig, eftersom inte missionärerna hade vigsolrätt. Strax före vigseln hemställde P.P. Waldenström hos Kungl. Maj:t om lagändring på den punkten. En motion väcktes också i riksdagen. Då dessa ansträngningar ej gav resultat och vigseln ägt rum, skriver Waldenström å Missionsförbundets vägnar åter till Kungl. Maj:t, och bifogar också avskrifter av protokollet gällande vigseln. I skrivelsen står bl.a. följande att läsa: "Jag har tillåtit mig att i en föregående underdånig skrifvelse af den 25 september 1911 meddela Eders Kungl. Maj:ts att denna vigsel icke kunde undvikas. Om de nämnda missionärerna skulle erhålla en onligt nuvarande svensk lag giltig vigsel, så hade de måst resa hem till Sverige eller åtminstone till Petersburg, för den händelse svenske ministern i Petersburg äger Eders Kungl. Maj:ts fullmakt att förrätta vigsel. En sådan resa hade upptagit omkring 6 veckors tid... Med all vår önskan att rätta oss ofter svensk lag har det dock varit oss omöjligt annat än att icke blott gifva vår tillåtelse till äktenskapets afslutande på nämnda sätt utan äfvon därtill direkt uppmaning vederbörande kontrahenter."¹

Den 22 febr. flyttade de nygifta till Jarkend som blev deras arbets-

1. Publicerad i Sv. Morgonbl. den 3 juni 1912

plats. Rikard Nyström var under större delen av sin tjänst stationens föreståndare. Den 7 aug. 1912 föddes sonen Lasso. Denna händelse blev till hjälp i det direkta missionsarbetet genom att man fick lov att tillgripa tångförlossning. Detta blev känt i Jarkond med omgivningarna och blev en medverkande orsak till att befolkningens förtroende för missionärerna växte, inte minst när det gällde att kalla på förlossningshjälp. Familjen ökade ytterligare den 17 mars 1915 då dottern Astrid föddes.

Arbetsperioden var fylld av uppgifter. Den andliga skörden var ännu inte mogen men sättningsarbetet fortgick. Kanhända motgångarna var fler än framgångarna, men man fortsatte. Perioden blev dock avkortad på grund av att Rikard Nyström ådrog sig en olakartad öroninfektion som endast kunde avhjälpas i Sverige. Den 21 aug. lämnade familjen Jarkond för en mycket svår och strapatsrik färd över bergen och genom Ryssland, med en febersjuk fader och två små barn (flickan kunde inte ens gå). (Denna färd skildras senare i uppsatsen.) Först den 11 okt. nådde man Stockholm, där familjen tillfälligtvis inhystes på Västmannagatan. Rikard Nyström undersöktes och läkarens kommentar blev: "Det är ett under att Ni lever. Ni skulle varit död för länge sedan." I Sverige var det svårt att få tag på en fast bostad, men i sept. 1917 kunde man flytta till Rönningö där Rikard Nyström anställdes som predikant. Familjen bodde där till 1920.

En fredagkväll den 16 juli 1920 tog makarna Nyström farväl av sina barn som lämnades på missionärsbarnhemmet på Lidingö. Denna gång var Ryssland stängt på grund av revolutionen, och man var tvungen att ta den långa omvägen över Indien. Med båt via England, Medelhavet och Suezkanalen kom det rosande sällskapet till Bombay. I Indien fortsatte rosan med tåg så långt norrut det gick. I Srinagar i Kashmir måste man lämna kvar missionärerna Oskar Hermansson, som blivit sjuk, och Karl Persson som stannade hos honom. De övriga, makarna Nyström och tre kvinnliga missionärer, fortsatte rosan. Via Loh tog man sig under svåra yttre förhållanden över den väldiga bergströskol som Karakorum bildar mellan Indien och Ostturkistan. Den 5 nov. nådde sällskapet fram till sitt mål Jarkond.

Helena och Rikard Nyström grep sig åter an missionsarbetet. Under denna period uppfördes en kyrka i Jarkond som kunde invigas 1923.

Under det året upplevde missionsarbetet en vartid,¹ som dock snabbt förbyttes i bistrare klimat, då de ledande muhammedanorna också upptäckte framgången. En söndagsmorgon, den 13 jan. 1924, kom det till omoligheter i Jarkond genom att en pöbelhop uppviglades mot missionärerna. Det blev dock så småningom lugnare och arbetet kunde fortgå ostört. Nya missionärer kom ut.

På våren 1926 packade Nyströms för hemresa som anträdde den 3 mars. För första gången efter revolutionen gick färdon genom Ryssland. Den 20 juni kom man fram till Stockholm.² Först fick den återförenade familjen en lägenhet på Lidingö, men i juli 1928 fick Rikard Nyström pastorstjänst i Älvsjö.

Makarna Nyström skildes åt den 20 juli 1932, då Rikard Nyström åter gav sig ut på fältet. Ryssland var stängt för utfärdor och han var tvungen att åter ta vägen över Indien. Det var orsaken till att Helena Nyström inte reste med denna gång. Under denna period hårdnade situationen för missionen i Ostturkestan. 1933 gjorde den inhemska befolkningen uppror mot sina förtryckare kineserna. I Jarkond vändes fiendtligheterna också mot missionärerna. Tre missionärer blev fängslade: Rikard Nyström, Gustaf Adolf Arell och Oscar Hormansson. De misshandlades och hotades med avrättning, men blev så småningom frigivna. Men en infödd kristen, Habil (Abol), blev missionens förste martyr.³

Så småningom led sig upproret. Missionsarbetet kom igång igen, men man fick lov att ombilda församlingarna, eftersom många församlingsmedlemmar i förföljelsens stund hade frestats att avsäga sig sin tro.⁴ 1937 blev missionens ödesår. Kommunisterna tog makten. I Jarkond förbjöds missionens skolverksamhet och sjukvården upphörde, därför att ingen längre vågade gå till stationen. Domsöndagen 1937 hölls den sista gudstjänsten. Församlingen tvingades "gå under jorden". De kristna fängslades och sjukhuset stacks i brand. Den 3 febr. 1938 uppmanades de kvarvarande missionärerna att lämna missionsstationen.

1. Hellberg E., Svenska Missionsförbundets Yttre Mission, sid. 40-41

2. Man blev fördröjd i Kaschgar på grund av svårigheter med passen

3. Se: Arell G., "Din Broders Blod Repar" och Ahlbert G., Habil

4. Hellberg, o.a. sid 42

På lördagsmorgonen den 5 lämnade missionärerna stationen och begav sig till Kaschgar och de övriga missionärerna. I Kaschgar hade ungefär samma händelser inträffat. De 17 missionärerna blev isolerade på missionsstationen då ingen vågade befatta sig med dem. 14 av missionärerna reste hem medan tre stannade kvar för att "hålla fästot" så länge det gick. I slutet av aug. 1938 utvisades de dock med militäreskort. Det var John Andersson, Gustav Ahlbert och Sigfrid Moen.¹ (2)

Rikard Nyström var into med om den senaste tidens oroligheter, då han reste hem redan 1936 och kom till Stockholm den 20 okt. Han fick mycket att göra genom att åka på resor för att hålla föredrag och predika. I april 1937 fick han under en resa lunginflammation och avled på Lidköpings lasarett.

Den planerade utresan uppskötts naturligt nog för Helena Nyström och inställdes helt när missionsarbetet där ute upphörde. Hon dog i Borås den 21 maj 1957.

MISSIONÄREN, KLIMATET OCH SJUKDOMARNA

Klimatförhållandena i Östturkostas är helt olika de svenska. I Östturkostas existerar ett typiskt inlandsklimat med kalla vintrar och varma somrar.³ I kanten av Takla-Makan-öknen är vattnet en dyrbarhet. Det vatten som kommer från bergen tas väl om hand, bl.a. genom konstbevattning.⁴ Det är naturligt att detta klimat innebar påfrestningar för missionärerna. Man kan anta att det ibland hade en nedsättande effekt på motståndet mot sjukdomar.

1. Moon S., Utvisade (i En Ny Port Öppnas), sid 252
2. Andersson J., SMF:s Östturkostasmission 1892-1938 (i Ansgarius 1967), sid. 77 f.
3. Hollberg, a.a., sid. 37
4. Brev från Jarkend den 11 maj 1914 (Södermanl. Nyh.)

Somrarna var så varma att familjen Nyström under den hetaste tiden helst bodde ute i trädgårdarna, eller på verandan om man var tvungen att vistas på missionsstationen. Helena Nyström berättar om den första sommaren, då hennes make gick upp kl. 4 på morgonen för att öppna fönstret till arbetsrummet och släppa in den svalaste luft man kunde få: +34 grader inomhus. Man satte skydd för fönstren. Dessa sommar var särskilt svår ty det fanns inga skuggande träd på den nybyggda missionsstationen.

Sommaren varar från mars till september. Under den tiden kan temperaturen gå upp till +40-45 grader i skuggan. Det faller mycket lite regn. Ibland kan det gå år mellan regnskurarna. På vintern är -20 grader inte ovanligt, men snön ligger kvar endast några dagar eftersom den "torkar bort". Missionär Adrien Bohlin skriver: "Såsom ett allmänt omdöme om klimatet måste man säga, att det är gott, även om en del européer icke riktigt kunna fördraga det."⁽¹⁾

Sommarvärmen påverkade också gudstjänstens utformning så till vida att åhörarna under en längre predikan lätt föll i sömn. Rikard Nyström skriver: "Följande dag, som var söndag, samlades som vanligt mycket folk till möte på stationen. Nu i värmen har folket svårt att hålla sig vakna under en hel predikan, varför jag talat med de frimodigaste kristna männen att vi skulle hava flera korta vittnesbörd omväxlande med sång."²

Sjukdomarna tog hårt på krafterna. På hösten 1912, strax efter sonen Lasses födelse, fick Rikard Nyström en leverinflammation som var mycket besvärlig. När han sent omsider var på bättringsvägen skrev Helena Nyström till Svenska Missionsförbundets styrelse bl.a.: "Av Herren är det skett och är ett under för våra ögon. Vi tro nu förvisso på hans tillfrisknande men vi äro ovissa om vad som är att göra för kommande sommar, ty för honom att stanna här under den hetaste tiden är säkert alltför riskabelt. Må Herren leda uti allt!"³

1. Bohlin A., Klimat (i På Obanado Stigar), sid.16
2. Brev från Jarkend den 13 juni 1921 (För publicering i tidningen Missionsförbundet)
3. Brev från Jarkend den 11 nov. 1912

Alldeles efter hans tillfrisknande insjuknade Helena Nyström i njur-inflammation. För att minska riskerna för sjukdomar sökte de sig till behagligare platser under den hetaste tiden. Sommaren 1913 tillbringades därför i Kat-Chung, som låg närmare bergon. Där kunde de i ro idka språkstudior. I maj 1914 insjuknade Helena Nyström i smittkoppor. Hon blev isolerad, vilket var praktiskt svårt då Lasso, lillpojken, ville vara hos mamma. På sommaren bodde familjen i trädgården hos evangelisten Emin akhon. Helena Nyström berättar om att de vid vistelsen där fick ett par nattliga tjuvbesök. Rikard Nyström råkade vid ett tillfälle nämna detta för mandarin¹ som omedelbart gav order om att tjuvarna skulle återställa tjuvgodsot, vilket skodde.²

Sommaren 1915 flyttade familjen till en trädgård i Kantila varifrån Rikard Nyström skriver: "Som på missionsstationen värmon inuti rummen går upp till 30 å 35 och ute i solen till 50 å 60 Colcius, behövor man någon tid under sommaren komma bort till någon svalare plats om det är möjligt. Vi ha i år o j rest så långt, endast något över tre mil från Jarkond, men här är dock betydligt svalare, dels emedan det är närmare bergon, dels modan vi bo alldeles bredvid en mindre flod, och i övrigt är här bra skugga."³

Trots att missionärerna ibland fick kämpa med egna sjukdomar, fick de kämpa ännu mer med befolkningens sjukdomar. Utan att gå in på en detaljerad beskrivning, kanske det är på sin plats att i sammanhanget nämna något om vilka sjukdomar det främst gällde. Rikard Nyström skriver till en Dr. Wigram⁴: "De flesta patienterna är naturligtvis medicinska fall. Syfilis är mycket vanligt här. Jag vågar säga att vi varje dag kommer i kontakt med patienter som lider av denna sjukdom."⁵ Enligt en annan utsaga kunde så gott som alla misstänkas ha veneriska sjukdomar.⁶ Att struma var vanligt förstår vi av att

1. =borgmästaren

2. Denna händelse visar de säregna förhållanden som rådde vad beträffar rättsmedvetandet hos befolkningen.

3. Brev från Jarkond den 28 juni 1915 (Södermanl. Nyh.)

4. Dr. Loftus E. Wigram var lärare vid Livingstone College i London där Rikard Nyström studerade 1909-1910

5. Brev från Jarkond den 1 febr. 1915 (skrivet på engelska)

6. Svodberg E., Brev från Jarkond den 8 febr. 1936 (Ungdomsvännen)

man vid ett tillfälle räknade med att 97% av männen, 94% av kvinnorna och 84% av barnen hade denna sjukdom.¹ Detta är kanske inte i och för sig så förvånande i ett land med denna geografiska belägenhet.² Trots att Rikard Nyström inte hade den utbildningen, praktiserade han flitigt som tandläkare, vilket bl.a. framgår i hans beställningar av mediciner och sjukhusutrustning.³ Missionärerna blev också experter på att utföra starroperationer under förhållanden som idag skulle anses vara mycket primitiva. Bland dem som sysselsatte sig mest med detta var Rikard Nyström, John Andersson och Gottfrid Palmberg.⁴ Många var de glädjestunder då skyddsbindeln för det opererade ögat togs bort och patienten, sedan ögat vant sig vid ljuset, kunde urskilja föremål som han inte sett på många år.⁵

Det är inte svårt att förstå att missionärernas sjukdomsbekämpning var mycket uppskattad bland befolkningen.

FÖRHÅLLANDET MELLAN MISSION, BEFOLKNING OCH MYNDIGHETER

Ostturkestan var under så gott som hela missionsperioden en kinesisk koloni. De kineser som bodde där var i stark minoritet och kände sig som främlingar i eget land. Många hade sökt sig dit som lycksökare. Man kunde vaska guld i floderna. De kinesiska ämbetsmännen utövade inte sällan sitt styre med biavsikten att få så stor personlig fördel som möjligt.⁶ Den inhemska befolkningen

1. Svodberg E., a.a.
2. Sjukdomen är vanligast i jodfattiga trakter, vilka ofta är belägna långt ifrån hav.
3. T.ex.: Rekvisition från Kaschgar den 4 mars 1922 till
AB S.A. Forsbergs Dentaldepot, Olofsgatan 10, Stockholm
4. Utsaga av John Andersson
5. Ex.: Ahlbert G., Bachta Chan eller Lyckobarnet, sid. 44
6. Brev från Jarkend den 11 maj 1914 (Södernanl. Nyh.)

av missionärerna uppskattad till fem miljoner ¹, var helt och hållet muhanmedansk och leddes av fanatiska ledare. Det var i dessa missionen hado sina svåraste motståndare.

Under kinesernas styre hado staden Jarkond gått tillbaka i politiskt hänsyn genom att Urumchi i östra Ostturkistan gjordes till residensstad.²

Den snabbaste förbindelsen med ytttervärlden hado man i telegraflinjen från Kaschgar till Urumchi och vidare till Peking.³ Denna linje användes av missionärerna bl.a. för de dramatiska telegrammen i början av 1924 då oroligheter uppstod. Postgången gick genom Ryssland, ända fram till de oroliga revolutionsåren. Ett brev till Rikard Nyström under den tiden har följande adress:

Missionary Rikard Nyström

La mission Suédoise⁴

Kaschgar

Via Osch, Fergana

Russia⁵

Sedan Ryssland stängts, upphölls missionärernas postförbindelse genom att man fick använda det engelska konsulatets privata postservice via Gilgit i norra Indien. Adressen blev då:

Missionary Rikard Nyström

Swedish Mission

Kaschgar

Via Punjab o. Gilgit

India⁶

Som synes gick posten till Kaschgar trots att Rikard Nyström bodde i Jarkond. Missionärerna fick nämligen själva distribuera posten mellan de olika missionsstationerna.

1. Hellberg, a.a. sid.37

2. Wingate G., Något om land och folk i kinosiska Turkestan,
(tidn. Missionsförbundet), den 1 mars 1910

3. Wingate, a.a.

4. John Andersson: "Franska var societetspråk i Ryssland."

5. Brev från Jarkond den 31 maj 1913 till Sir H. Stone Esq. Greenwich

6. Brev från Jarkond den 15 april 1922

Här ligger det nära till hands att nämna att det i Kaschgar fanns ett engelskt och ett ryskt konsulat.¹ Missionärerna upprätthöll god kontakt med dessa. När det nya Betosdasjukhuset, som uppförts på missionsstationen i Kaschgar, invigdes den 27 jan. 1909, gavs ett utmärkt exempel på kontakterna. Som inbjudna gäster fanns den engelske konsuln och höga ryska ämbetsmän, bl.a. från konsulatet. Kinesiska ämbetsmän var också inbjudna men kunde inte närvara av etikettshänsyn till deras nyligen döde kojsare. Att det var en blandad skara framgick av att inte mindre än fem språk användes vid konversationen: svenska, engelska, ryska, kinesiska och turkiska.⁽²⁾

Förhållandet mellan de kinesiska nybyggarna och den inhemska befolkningen var som mellan horre och dräng. I ett brev skriver Rikard Nyström: "Detta folk får ofta mer än kärt är känna, att det ej har egen styrelse, och att det är tämligen stycket övrigt att önska med avscendo på rätt-visa. Det har hänt att kinesbarn på gatorna antastat vuxna personer av folket, och dessa våga ingenting säga. En gång då en av våra missionärer såg ett sådant förhållande, sade han till kinesgossen, att han borde skämmas för att göra så, men då viskade de närstående: 'Säg ingenting åt honom, han är ju kinos.'³

Det har redan nämnts att missionärerna fann fiender i de muhammedanska ledarna. Vid flera tillfällen uppviglade någon molla⁴ folkmassan. Det man direkt vände sig emot var att missionärerna predikade evangelium. De blev kallade religionstjuvar.⁵ Missionärernas skolverksamhet var också södd med onda ögon, trots, eller kanske på grund av, att den var betydligt effektivare än den muhammedanska undervisningen. Däremot var sjukvården den stora kontakt- och goodwillskapande faktorn. Detta kom väl till uttryck under upproret som tog sin början 1933. Under det att striderna böljade fram och tillbaka tjänade missionärerna som neutrala sjukvårdare. På missionsstationerna

1. Wingate, a.a.

2. Gustafsson D., Brev från Kaschgar den 3 febr. 1909 (Sv. Morgonbl.)

3. Brev från Jarkend den 11 maj 1914 (Södernanl. Nyh.)

4. Muhammedansk präst

5. Törnquist E., Hanchong (i En Ny Port Öppnas), sid. 87

fick fiender ligga sida vid sida och få den vård de behövde.¹

Det var dock långt ifrån alltid missionärerna klarade sig från förföljelser. Orostiden 1923-1924 fick sin mest dramatiska utlösning i tillfångatagandet av Rikard Nyström, en kristen kines, Jendingo, och en kristen infödd. Vi följer händelseförloppet i Rikard Nyströms skildring av händelsen en söndag, den 13 jan. 1924, för Svenska Missionsförbundets styrelse. Denna skildring har valts därför att den väl uttrycker förhållandet mellan missionären, den kinesiske kristne och den inhemske kristne, folket, folkots ledare (i det här fallet en molla) och de kinesiska styresmännen:

Jarkond den 30 januari 1924

Till Svenska Missionsförbundets Styrelse

Stockholm

Det har troligen kommit till Styrelsens kännedom, att det blivit lite oroligt även här i Jarkond, och jag vill nu meddela förloppet.

En man vid namn Muhammod Turdi ishan från Kaschgar och en studerande Abdul Djelil från Khåtan hade en tid på gatorna talat emot missionen och sökt påverka folk att ej hava något med oss att göra. På morgonen söndagen den 13 januari hade dessa personer stannat utanför vår port och sökt hindra folk att gå in. Då detta berättades för mig, gick jag ut, och då jag såg den samlade folkhopen, frågade jag vad det var. Turdi ishan svarade: "Jag har kommit för att höra Eder predikan idag." "Bra, var så god och stig in," sade jag. "Nej, jag skall säga lite här först, jag vill fråga Eder något," sade han. Han frågade först, om vi hade någon befallning eller bevis för vår rättighet att predika ty vår predikan, menade han, var till skada. Jag anförde då missionsbefallningen Mt. 28:18-20, och rörande vår rättighet att predika här i landet anförde jag vad därom sagts i traktaten mellan Sverige och Kina. Sedan frågade han om vissa punkter i vår lära, och jag var glad att inför en stor lyssnande folkmassa få framhålla sanningen och rätta hans missuppfattningar. När vi sålunda hållit på en stund och diskuterat, blev det tid att börja

1. Referat: "Missionär Nyström om sina upplevelser" (i Sv. Morgonbl.) trol. 1936

mötet, varför jag efter ett anförande sade: "Nu är det nog med det här, ty det är tid för predikan, och den som vill höra den får komma in." Turdi ishan, som red på kamel och från densamma hållit sina tal, ställde sig då rak uppå densamma och började ropa fula ord emot oss, och hans följeslagare Abdul Djolil började också ropa. "Nej, det är nog, tyst nu", sade jag och sökte förmå mannen på kamelen att sitta ned. Då ropade han till folket, att de skulle slå de otrogna, och folket omringade då mig och två infödda kristna, en kines och en f.d. muhammedan, som voro med. En och var av oss fingo några stötar, men mest riktades slagen mot f.d. muhammedanen. Kinesen sökte skydda honom genom att stå öfver honom, sedan han slagits omkull bredvid vägen. Sedan det blivit litet lugnare, så att jag såg vad som hade hänt, reste jag upp vår broder för att föra in honom på gården, men då togo de tag i hans kläder och drogo honom bortåt staden och sade: "Vi skola gå till lagen!" För att skydda honom höll jag om honom, varigenom även jag fördes med. Kinesen knuffades och sparkades också framåt och på så sätt fördes vi genom gatorna tills vi kommo till den högste muhammedanska ledarens hus. Med oss följde en oräknelig folkskara, ty under färden ropades det: "Muselnän¹ gå till lagen!"

Alem akhon, som ledaron tituleras, tog emot oss vänligt och sökte göra upp saken i godo. Han påpekade också, att folket handlat alldeles orätt, ty den kristna f.d. muhammedanen hade aldrig tillhört deras sunitiska sekt, och kinesen och svensken hava vi ju inget med att göra, sade han. Vi gjorde följande överenskommelse: Vi skulle ej predika på gatorna utan endast på missionens område, ej gå ut och ropa in folk utan predika för dem som själmant kom in, ej giva medicin på söndagarna för att ej därmed locka folk till mötena (han hade nämligen hört, att vi bruka säga till folket att komma på söndagarna så skulle de få medicin efter mötet, fast detta var alldeles fel, ty vi giva ej medicin på söndagarna såvida det ej är något alldeles nödvändigt). Vi skulle ej heller tvinga folk att köpa våra böcker utan bara sälja till dem som ville köpa dem. De å sin sida skulle ej ofroda oss eller någon av vårt folk. Sedan ropade Alem akhon ut att saken var slutförd på detta sätt och att folket borde vända tillbaka. Han lyckades dock ej skingra folkmassan, som tydligen

1. Felaktig pluralform av muselman. Rätt form: muselmaner

önskade skada åtminstone någon kristen.

Missionär Roberntz hade vid vårt bortförande från missionsstationen sänt bud till mandarinerna, och denne sände genast tjänstemän för att skydda oss. Då det ej lyckades att skingra folkmassan, eskorterade dessa av mandarinerna utsända män oss till jamen¹, dit folkmassan följde oss under hån och hot. Sedan vi kommit i säkerhet, tog mandarinerna reda på vilka som varit upphovet till händelsen, och sedan betrodda personer tagit på sitt ansvar, att dessa ej skulle försvinna, skingrades folkmassan av tillkallade soldater. Följande dag fängslades de ovan nämnda männen, och saken rapporterades till högre ort för utredning. Några dagar bevakades stationen av soldater, men då allt syntos vara lugnt, togs vakten bort. Allt som oftast har dock från jamen sänts någon att höra efter om allt är lugnt. Mandarinerna har också sänt bud att vi skola vara lugna, ty han skall skydda oss. Vi hava all anledning att tacka Gud för myndigheterna här i Jarkend, ty de hava gjort sitt bästa för oss.

Verksamheten har pågått oavbrutet, ohuru folket, som tydligen blev skräckslaget av händelsen, för några dagar höll sig mera på avstånd, så det blev lite lugnare än vanligt. Snart kom det dock i sin vanliga gång igen.

R. Nyström

Rikard Nyström skrev också ett brev till mandarinerna med en rodögörelse för händelsen. Den 28 jan. sände mandarinerna ett skriftligt svar som här återges:

Härmed svar å Edert ärade brev:

Jag har med mycket intresse läst Edert brev. Det kom mig att blygas å mina undersåtars vägnar. Dessa muhammedaner känna ej till missionen och dess arbete i upplysningens och människokärlekens tjänst. De uppträda därför som vagabönder² och förtala missionen, uppviglande folket mot densamma. Jag skall emellertid taga mig an Eder sak, så att de icke mera skola våga antasta missionen.

1. = rådhuset

2. Felaktig pluralform av vagabond. Rätt form: vagabonder

Edor, vördade Pastor, känna vi och vördora Edra kunskaper och Edert arbete till vårt folks bästa. Från denna stund skall jag ännu mera vinnlägga mig om att skydda missionen och förmana muhammedanerna att icke vidare ställa till bråk.

Så är också mitt hopp, att Ni, Herr Pastor, går fram med nödig varsamhet och icke giver den någon anledning att gripa tag i. Därom böder jag.

Önskande Edor hälsa och evig lycka.
Yarkands hsien-kuan¹
(Stämpel)⁽²⁾

En grupp som inte nämnts är givetvis de verkliga vänner missionärerna fick i de människor som blev kristna och de man över huvud taget fick närmare kontakt med. Denna grupp ska vi enollertid återtänka till i avsnittet: "Några glimtar från Jarkend".

1937 förändrades den politiska situationen, bl.a. så att den relativa säkerhet som de kinosiska myndigheterna bjudit missionärerna försvann. Detta skedde genom att kommunisterna tog makten. "En våldsamt agitation mot missionen organiserades och folk hotades och varnades för att ha något med missionen att göra."³

Missionärerna befann sig i samma situation som Israels barn i Egyptens land. Den nye härskaren kände dem inte. Skillnaden var bara att Israels barn lämnade landet med glädje i hjärtat medan missionärerna måste lämna landet med sorg i hjärtat. De församlingar som missionen byggt upp slogs i spillror under kommunistiskt våld, men en låga av den kristna tron finns fortfarande kvar. Därom vittnar de ströbrev som kommit under de senaste åren.⁴

1. (trol.) =borgmästare på kinosiska

2. Avskrift av översatt brev från mandarinerna i Jarkend

3. Andersson J., a.a. (i Ansgarius 1967) sid. 77

4. Andersson J., a.a. (i Ansgarius 1967) sid. 67

NÅGRA GLIMTAR FRÅN MISSIONSSTATIONEN I JARKEND¹

Vi ska försöka bilda oss en uppfattning om hurudan situationen på en missionsstation var, och då i synnerhet på stationen i Jarkend. 1895 kom de första missionärerna dit. Det var Josef och Anna Mässrur.² Den första platsen var osunt bolägen varför stationen efter några år flyttades och nya rymliga byggnader uppfördes. Stationen blev den största missionen både vad beträffar byggnaderna och verksamheten.³ Verksamheten var mångfasetterad. Sjukvården var av avgörande betydelse, vilket redan kommit fram i uppsatsen. Antalet besökande på missionens sjukhus steg kraftigt under hela missionsperioden. De som fick hjälp av missionärerna räknades i åtskilliga tusental per år.

Redan tidigt upptäckte missionärerna de stora behov av och möjligheter till barnhemsverksamhet som fanns. Sålunda omhändertogs 1910 de första barnen som fick växa upp under missionärernas vård. De var föräldralösa, från mycket fattiga hem eller hade kommit dit av andra orsaker. Med åren ökades skaran och slutligen fick man söka sig utanför grindarna till missionsstationen, för att uppföra en ny byggnad för barnhemsverksamheten. I nov. 1920 kunde man inviga det nya hemmet i Behisht-Bagh (Paradisets trädgård) 3 km⁴ utanför Jarkend. Där kunde 50 barn få plats. I december 1924 öppnades flickhemmet i Jarkend. Därigenom blev det ursprungliga barnhemmet enbart ett goss hem. Flickhemmet kunde hysa upp till 65 flickor vilket vid ett tillfälle också var fallet. De flickor som bodde där var från 9 månader till 17 år gamla. Speciellt för flickorna var denna verksamhet till stor hjälp. En muhammedansk flicka växte vanligen upp till en hård och ovärdig tillvaro. Hon blev oftast bortgift vid 10-12 års ålder, och det var sällan ett äkta par höll ihop livet ut. Ongifta hann bli många och kontaktorna med mannens övriga hustrur påfrestande.⁵ På flickhemmet blev flickorna undervisade teoretiskt och praktiskt. De blev inte bortgifta utan gifte sig av egen vilja, vid en

1. Se bilaga med plan över Jarkendstationen

2. Hellberg, a.a. sid. 39

3. Hellberg, a.a. sid. 39

4. Enligt John Andersson minst 5 km

5. Brev från Jarkend den 23 okt. 1912 (Södermanl. Nyh.)

mognare ålder, ofta med en yngling som växt upp på gosshemmet. Allt detta kan bäst sammanfattas som en kvinnlig missionär uttryckt det: " Här fingo de människovärde." ⁽¹⁾

Det säger sig självt att undervisningen var ett viktigt inslag i arbetet. Målet var, förutom det evangelisatoriska, att göra pojkarna och flickorna väl skickade att sköta ett hem eller arbete. Därför var den praktiska undervisningen viktig. Flickorna lärde sig sömnad. De fick tvätta, stryka, baka, städa o.s.v. Pojkarna fick, förutom att ägna sig åt den vanliga läsningen, också gå som lärlingar hos olika yrkesutövarer i närheten av hemmet. ² De största framgångarna med skolarbetet hade man i Jarkend. Planer på att börja med seminarieverksamhet i Ostturkistan hade länge varit aktuella då man beslöt att på försök bedriva sådan i Jarkend. På vartorninen 1926 började åtta pojkar och tre flickor i åldern 15-18 år på en treterminerskurs. Denna genomfördes, men seminarieverksamheten stannade vid detta. Den var förlagd till gosshemmet. ³

Undervisning av vuxna förekom också. Helena Nyström berättar om hur hon 1924 och 1925 instruerade 60 kvinnor i stickningsarbete.

Söndagskolan hade också sin stora betydelse och därmed har vi kommit in på den kristna undervisningen. Då 40-årsjubileet firades kunde man rapportera 170 barn i söndagskolan och nära 300 elever i vardagsskola (alla stationer sammantagna). ⁴ Dopundervisningen hade en stor betydelse för orienteringen i de andliga sanningarna. Dopundervisningen och det därpå följande dopet var porten in i församlingsgemenskapen. Det var också en, ofta påfrestande, bokännelsehandling. Att arbeta åt och ha kontakt med missionärerna kunde vara nog så svårt på grund av den avsky som väcktes hos släktingar och andra. Men att därtill låta döpa sig och öppet visa att man övergivit islan, var ett steg som väckte än större vrede. ⁵ Vid 40-års-

1. Andersson G., Flickhemmet i Jarkend, och Arell G., Pojkverksamheten (i En Ny Port Öppnas) sid. 175-186
2. Andersson G. och Arell, a.a. (i En Ny Port Öppnas)
3. Arell G., De infödda modarbetarna (i En Ny P. Ö.), sid. 147-149
4. Hollberg, a.a., sid. 41
5. Exempel följer nedan

jubilöet kunde man rapportera 56 församlingsmedlemmar i Kaschgar, 29 i Hancheng, 13 i Jengi-Hessar och 65 i Jarkend.¹ De främsta rekryteringsställena var goss- och flickhemmet, där väckelsen under stundom gick fram.

I Jarkend behövdes en kyrka. Den hade varit påtänkt länge men man lade inte grunden förrän 1923. Då samlade man så mycket folk på gudstjänsterna att man på söndagarna måste dubblera dom. Rikard Nyström blev kyrkans arkitekt och en morgon i mars gick makarna Nyström ut och mätte upp grunden för kyrkan. I själva verket hade förberedelserna börjat redan på våren 1921. När Nyströms kom till Jarkend på hösten 1920 efterträdde de makarna Arell, vars tjänare blev utan arbete, eftersom Nyströms redan hade en annan tjänare. Den förstnämnde begärde att få börja med att köra sten för grunden till den påtänkta kyrkan. Detta passade bra och han fick även ansvar för att anskaffa virke till kyrkan. I okt. 1923 invigdes kyrkan. Det var högtid into minst därför att också en ny grupp missionärer hade anlänt till missionsfältet.

Vad beträffar missionärernas fördolning på de olika stationerna bestämde denna vid de årliga konferenser man hade. Sålunda växlade antalet missionärer i Jarkend, beroende på tillgång och behov. 4-5 missionärer tycks ha varit vanligt. Några missionärer som Helona Nyström nämner är makarna Högberg och Arell. Dessutom nämns Stina Mårtonsson. Låt oss se vilka som vid en viss bestämd tidpunkt kunde tillhöra den "inre kretsen". Vi går till en dag i mars 1915 då makarna Nyströms dotter Astrid bärs fram för barnvålsignelse. Närvarande vid den högtiden var makarna Högberg, Oscar Andersson och hans syster Gerda Andersson och Mia Mobäck. Hon nämner också att den infödde skolläraren på stationen, Superga akhon,² och hans hustru deltog. Dessutom fanns där evangelisten Emin akhon och hans hustru Hashor chan. Den senare hade Nyströms givit dopundervisning under den föregående sommaren och hösten, varefter hon den 14 febr. döptes. Sedan hon genomgått sitt dop blev hon av sin vrodgade broder misshandlad.

1. Hellberg, a.a. sid. 41

2. Namngiften given av John Andersson

Några namn kan ytterligare nämnas. Sådana är makarna Nyströms tjänare Tokht akhon och sjukhustjänaren Samuel akhon. Den senare var uppväxt på stationen och hörde till de första barnen som togs om hand. Makarna Nyström tog ansvaret för hans uppfostran inte minst eftersom det varit Rikard Nyströms faster, Anna Nyström-Mässrur, som först tagit vård om honom.¹

En verksamhet som avbröt från vardagens rytm var de särskilda evangelisationsresor som då och då gjordes. Helena Nyström berättar i brev till tidningen Missionsförbundet om en sådan resa som hon och hennes make gjorde till staden Kargalek, två dagsresor söderut: "På aftonen första dagen kommo vi till en basar, benämnd Poskan, där vi tog in i ett seraj². Dagen därpå var så kallad basardag, då mycket folk samlades för att göra affärer. Vi gingo då på morgonen ut ibland folket, medtagande evangelier, traktater och medicin. Snart funno vi en plats, där vi kunde stanna, och omkring oss samlades en skara människor på 250-300 personer. De lyssnade uppmärksamt till sångerna och ordet, som talades till den. Sedan fingo vi sälja ett par evangelier och rätt många traktater." Brevet slutar: "I det hus, där vi bodde,³ togo vi emot sjuka och sökte därvid samtala med dem om Gud och kristendomen. Några visade stort intresse, andra voro slöa och självrättfärdiga. Några evangelier och traktater sålde vi. Efter att ha varit borta i sexton dagar kommo vi hem, och vårt hopp och vår bön till Gud är, att något av det utsädda ordet nå bära evighetsfrukter."⁴

I ett brev till samma tidning berättar Rikard Nyström om evangelisten Emin akhons och sjukhustjänaren Samuel akhons missionsresa till bengtakterna söderut. Han skriver: "Totalintrycket av deras berättelser var mycket uppmuntrande, ty båda voro de glada åt sin resa, och genom hela deras redogörelse gick som en underström av glädje över Frälsarens närvaro... På hela resan spredos 45 bibeldelar och rära hundra traktater. Som Samuel är rätt hemma i sjukvård, hado de också medicin

1. Brev från Jarkond den 21 jan. 1916
2. =härbärgo
3. i Kargalek
4. Brev från Jarkond den 30 maj 1912

med sig och hade därigenom tillfört många även lokamlig hjälp."¹

Många flor glintar från verksamheten på stationen kan tas fram mon de anförda får tjäna som stickprov.

EN RESA FRÅN OSTTURKESTAN TILL SVERIGE²

Färdvägen mellan hemlandet och missionsfältet tog både tid och kraf- ter i anspråk. Missionärerna använde sig av två vägar. Den enklaste och kortaste gick genom Ryssland över Tian-Shanbergen (Himmels- bergon). Den andra vägen, som man var hänvisad till de tider då Ryss- land var stängt för gonomresa, gick per båt till Indien och sedan över Himalayas västligaste del till Ostturkestan.

För att få en bild av hur det kunde vara under en sådan resa ska vi följa makarna Nyström och deras två barn på hemresa efter den första perioden i Ostturkestan. Svårigheterna var ovanligt många eftersom barnen var små, fyra respektive ott år, Rikard Ny- ström var sjuk, vilket ju var den omedelbara orsaken till hemresan, och Helena Nyström hade ont i ott ben vilket orsakade svårigheter då hon skulle rida.

Den 8 sept. 1916 lämnade familjen Kaschgar för den långa resan, sedan man haft besvär med att få passen klara. Den första delen av resan som gick över Tian-Shanbergen till Osch på den ryska sidan, företogs omväxlande på hästryggen och till fots. I karavanen in- gick dessutom packhästar som tog 120 kg packning var. Den drygt 50 mil³ långa etappen bjöd på ott trettiotal flodövergångar, vilket kunde vålla svårigheter eftersom broar helt eller nästan helt sak- nades.⁽⁴⁾ Färdens högsta punkt var Terik-Davanpasset (Det levande

1. Brev från Jarkend den 12 dec. 1923
2. Se bilaga med kartillustration
3. Enl. Palmaer G., Till Östturkestan (i En Ny P. Ö.), sid 17: 45 mil
4. Palmberg, a.a.

passet) på 4.500 meters höjd.¹ Under hela resan fick familjen hålla med egen matlagning. Ansträngningen på hästryggen blev dock för stor för Rikard Nyström som fick högro feber. Vid ett rastställe måste Helena Nyström anskaffa virke till en bår i vilken den sjuke skulle fortsätta färden. Hennes beskrivning av svårigheterna att få tag på virke ger en god bild av det virkosfattiga landet, där trä nästan var en lyxvara. Hon lyckades dock i sitt uppsåt och resan kunde fortsätta med bären fastspänd mellan två hästar.

Karavanen passerade den kinesiska gränsstationen Ulugh-chat² och kom till Irkoshtan, gränsstationen på den ryska sidan, där man tog in på värdshuset. Rikard Nyström var vid det laget så sjuk att Helena Nyström allvarligt fruktade för sin mans liv. Dagen därpå var han dock något bättre och resan kunde fortsätta till Köksu (Blå vattnet) som var beläget vid en flod. Efter en kall natt där, skulle man gå över floden. Då inträffade ett allvarligt tillbud som så när hade ändat barnens liv. Åsnan som bar barnen i var sin låda tappade fotfästet i vattendraget och följde med strömmen. Karavanledaren uppfattade snabbt situationen och rusade ut i det kalla vattnet, fick tag på åsnan och räddade på så vis barnen. Han fortsatte sedan vandringen på den frostklädda marken med bara fötter. Nästa rastplats var Qatta Konush (Den svåra rastplatsen) som var den sista på vägen upp till passet. Där kunde bären inte användas längre på grund av svårigheter att ta sig fram. Den plockades därför isär och Rikard Nyström blev åter hänvisad till hästryggen. På så sätt passerades den högsta punkten på resan och färden började gå utför i en svårforcerad floddal. Karavanen kom ner till, vad Helena Nyström kallar, Trånga porten där det också fanns ett kirgistält³.

Nästa morgon när man packade ihop vad som behövts vid raststället saknades en silvergaffel. Makarna Nyström förstod genast att någon av karavanmännen hade givit prov på sitt folks rättsmodvetande. Ingen visste var gaffeln fanns, och resan fortsatte. Karavanen kom till Sufi Qurghan, där sonen Lasso på kvällen fick hög feber. Han

1. Andersson J., a.a. (i Ansgarius 1967) sid. 68. Enl. Palmaer, a.a. (i En Ny Port Öppnas), sid. 17: ung. 4000 m ö.h.
2. Palmaer, a.a. (i En Ny Port Öppnas), sid. 17
3. Kirgiserna ett nomadiserande folk i bergstrakterna

hade fått malaria. Morgonen därpå fortsatte ändå färden och gåtan med silvergaffeln löstes. Karavanmännen begärde att få pengar för foder till hästarna, en begäran som var fullt legitim då uppdragsgivarna, Nyströms, stod för kostnaderna. De fick dock svaret att de först måste återlämna gaffeln, vilket snart åtlyddes då en av männen "råkade" finna gaffeln i en låda. Han hade burit den på sig men smuglat ner den i lådan för att finna en naturlig förklaring på försvinnandet.

Nästa anhalt var Gulcha, varifrån Rikard Nyström skickade ett telegram till Kaschgar för att ge besked om att resan hittills gått bra. När han ensam befann sig på telegrafstationen blev han tagen för en efterspanad österrikisk förrymd fånge och greps av militär. Det var ju orostider, då första världskriget pågick. När han slutligen fick tag på packhästarna och sitt pass blev han frisläppt.

Några dagar senare nådde familjen Osch, där man tog in i ett seraj. Nu var karavanfärden slut och karavanmännen och hästarna hade slutfört sitt uppdrag. Den hemvändande familjen tog drov till Andidjan. Kl. 14.00 dagen därpå skulle tåget mot Moskva gå. Man var tvungen att stämpla passen i Andidjan och de ryska tjänstemännen skulle komma med dem till stationen. Men de infann sig inte i tid. Med stor besvikelse fick familjen lov att återvända till värdshuset för att stanna till nästa lägliga tillfälle. På vägen tillbaka mötte de tjänstemännen som inte hade gjort sig någon brådska. Det var deras helgdag. Till familjens stora glädje visade det sig att ett privat-tåg skulle lämna Andidjan dagen efter. I vanliga fall gick det endast två tåg i veckan. Att åka med privattåg innebar endast fördelar och familjen lastade på sin proviant och tog farväl av sin tjänare Tokht akhon, som sedan, sägs det, för att spara sina dyrt hopsamlade slantar gick hela vägen hem till fots.

På tåget var det trevligt men i Tasjkent fick man byta tåg på grund av att det blivit fel på loket. Resan fortsatte. Familjen fick inte hålla samman på tåget. Det var nämligen speciella kupor för kvinnor resp. män. Vid varje uppehåll gällde det att snabbt skaffa proviant, därför att passagerarna själva svarade för mathållningen. En vecka efter avfärden från Andidjan kom de till Moskva. Passagen över Volga var spännande. Bron som tåget gick på var en kilometer lång och onligt missionär Palmberg: "... byggd så högt över vattnet att den

största ångare kan gå därunder."¹ Eftersom det nu var orostider och fruktan för bombattentat stor, hängdes gardiner för fönstren och alla beordrades sitta helt stilla medan vakter placerades i varje kupé-dörr.

Familjen anlände till Moskva kl. 18.00 på kvällen och tog genast droska till den station från vilket tåget till Petersburg skulle gå kl. 21.30 samma kväll. Under väntetiden skickades telegram till missionär Nyman² i Petersburg. När de på torsdagsmorgonen anlände dit blev de väl mottagna och inkvarterade. På söndagsmorgonen var det moningen att familjen skulle resa vidare men på grund av krångel vid tullviseringen fick man plötsligt reseförbud och fördröjdes en vecka. Det var egentligen ganska lägligt med en veckas vila, eftersom Helona Nyström hade ådragit sig en förkylning under resan mot norr.

Nästa söndagsmorgen lämnade familjen Petersburg för att fortsätta tågresan genom Finland, eftersom de på grund av kriget inte kunde ta båt. Tåget var till trängsöl fyllt och det var skönt för familjen när gränsen vid Torne älv nåddes dagen därpå. Efter noggranna och tålamodsprövande tullviseringar både i Torneå och Haparanda, där man också läkarundersöktes, startade tåget mot Stockholm kl. 8.00 på kvällen. Det blev en orolig nattfärd tillsammans med stojande soldater. På onsdag förmiddag den 11 okt. nådde familjen sitt efterlängttade mål och anmälde sig genast på Svenska Missionsförbundets expedition. Rikard Nyström, hans maka och barn hade då varit på resa i en månad och tre dagar.

1. Palmberg, a.a.

2. Missionär Nyman var i Svenska Missionsförbundets tjänst

AVSLUTNING

Med denna resa hem till Sverige lämnar också vi Ostturkestan. Om den kristna missionen har gjort det för gott kan endast framtiden utvisa. Mycket återstår att skriva om Svenska Missionsförbundets 44-åriga verksamhet i det avlägsna landet i skuggan av jordens högsta bergskedja. Denna uppsats visar bara några sidor.

Säkerligen kunde en innehållsligt helt annan uppsats skrivas under samma huvudrubrik: "Händelser och förhållanden i Ostturkestan". Men tack vare grundmaterialots art av delvis mycket personlig nyans kanske denna uppsats kan ha givit upphov till en del nya reflektioner för den intresserade. Så är åtminstone min förhoppning.

LITTERATURFÖRTECKNING

Förstahandskällor

Muntlig källa: Magnofonband, där Helena Nyström berättar om sitt liv fram till 1938. (Inspelat 1955 och 1956)

Skriftliga källor: Rikard Nyströms urklippsbok, 1911-1938

Rikard Nyströms brevkopiobok, 1911 och framåt. (Kopior av brev skrivna av Rikard Nyström)

Andrahandskällor

Muntlig källa: Samtal med missionär John Andersson med fru, Lidingö

Skriftliga källor:

Kompendium:

Hollberg E., Svenska Missionsförbundets Yttre Mission, Ht 1962

Böcker:

Ahlbort G., Bachtan Chan eller Lyckobarnet, Stockholm 1933

Ahlbert G., Habil, Stockholm 1934

Ansgarius 1967, Jönköping 1967

Aroll G., "Din Brodors Blod Ropar", Stockholm 1935

Palmaer G., En Ny Port Öppnas, Stockholm 1917

För bilaga (kartillustration)

Det Bästas Världsatlas, 1966

Persia and Afghanistan, 1921 (engelskspråkig karta)